

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Snellmaninkatu 1 A
00023 Valtioneuvosto

Oikeuskanslerille

Asia: Kantelu koskien opetushallituksen julkaisua ”Tasa-arvo on taitolaji” liitteineen (OPH 2015:5)

Kantelija:

Antero Laukkanen
Kansanedustaja
00102 Eduskunta
050-5820813
antero.laukkanen@eduskunta.fi

Kantelu

Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (jäljempänä tasa-arvolaki) velvoittaa koulutuksen järjestäjän laatimaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelman. Tähän perustuen opetushallitus on julkaissut oppaan ”Tasa-arvotyö on taitolaji” liitteineen (OPH 2015:5).

Pyydän, että Oikeuskansleri tutkii, onko opetushallituksen julkaisu ”Tasa-arvotyö on taitolaji” liitteineen (OPH 2015:5) lainvastainen, erityisesti alla käsiteltyjen kohtien osalta.

1. noudattaako opas tasa-arvolain mukaista jakoa kahteen sukupuoleen, ja
2. edistääkö se naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, ja
3. kehottaako opas opettajaa ja vastaavaa määrittelemään oppilaan seksuaalisen suuntautumisen tavalla, joka on lapseen ja oppilaaseen kohdistuvaa seksuaalista häirintää, ja joka samalla vaarantaa lapsen tasapainoisen seksuaalisen kehityksen sekä
4. miten turvataan lapsen vanhempien mahdollisuus arvioida kuinka oikeita ja päteviä opettajan havainnot ja arviot lapsen seksuaalisesta suuntautuneisuudesta ovat. Miten vanhemmilla on mahdollisuus varmistua siitä, kuinka paljon opettajan omalla seksuaalisella

suuntautumisella ja kokemuksilla on vaikutusta hänen arvioonsa lapsen ja oppilaan seksuaalisesta suuntautumisesta.

Perustelut

Oppaan tarkoituksena on toimia käsikirjana peruskoulujen tasa-arvosuunnitelman laatimisessa. Opas ilmoittaa perusopetuksen tasa-arvotyön keskeisimmäksi pyrkimykseksi sukupuolittuneisuuden purkamisen (s 5.). Oppaan keskeinen viesti muodostuu perinteisen ja myös laissa olevan käsitteen sukupuolista miehenä ja naisena, poikana ja tyttönä häivyttämisen välttämättömyytenä tasa-arvon toteutumiselle (s 12). Monissa peruskouluissa laaditaan tasa-arvosuunnitelmat nyt ensimmäistä kertaa, joten se miten oppaassa ymmärretään tasa-arvon käsite ja sukupuolet, on merkityksellistä ja pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavaa. Hallituksen esityksessä yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 19/2014) selitysosassa todetaan: ”Viranomaisten tulisi siis aina arvioida muun muassa koulutukseen ja opetukseen liittyvien toimenpiteiden ja päätösten välittömiä ja välillisiä vaikutuksia erikseen naisiin ja miehiin, tyttöihin ja poikiin.”. Lain lähtökohta on sukupuolien määrän osalta selkeä. Opetushallituksen opas ei ole tätä selkeää jakoa noudattanut, vaan haluaa tämän selkeyden häivyttää. Opetushallituksen oppaasta puuttuu kokonaan näkökulma, jonka mukaan koululaitoksen tulisi vahvistaa nuorten identiteettiä miehinä ja naisina ja kehittää heissä valmiuksia luoda onnellisia avioliittoja ja perheitä

1. Opas käyttää lainvastaisesti sukupuolikäsitteitä

Läpi oppaan johtavana ajatuksena on sukupuolten moninaisuus. Opas lähtee siitä, että ”jokaisella tulee olla oikeus itse määritellä, millainen tyttö tai nainen, poika tai mies hän on, vai kokeeko hän olevansa muunsukupuolinen eli jotain naiseuden ja mieheyden ulkopuolella tai sukupuolten välissä”. (s 13, 2. kpl ylhäältä). Tällainen lähtökohta on lainvastainen; tasa-arvolaki ei tunne muita sukupuolia kuin naisen ja miehen. Eri asia on, että tasa-arvolaki tarkoittaa sukupuoli-identiteetillä ”henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan”. Kokemuksella tarkoitetaan tasa-arvolain miehen tai naisen sukupuoli-identiteettiä, ei moninaista tai jotain muuta tunneperäistä kuten oppaassa esitetään.

Opas sekoittaa tasa-arvolain termit puhumalla, että sukupuolia on monta. Termejä sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti käytetään sekaisin, vaikka lainsäädäntömme ne erottaa toisistaan. Tämä erottaminen ei ole sattumaa tai merkityksetöntä, vaan sen takana on selkeä poliittinen tahtotila.

Vuoden 2015 alusta voimaan tulleet tasa-arvolain muutokset säilyttivät lain edelleen kahden sukupuolen, naisten ja miesten välistä tasa-arvoa edistävänä lakina. Myös lain nimessä säilytettiin kaksi sukupuolta.

Biologisten kriteerien hyväksyminen määritettäessä henkilön sukupuolta on yleiseurooppalaisesti hyväksytty. Myöskään perustuslakivaliokunta ei ole katsonut avioliiton ja sen kanssa rinnasteisten lakien biologista sukupuolimääritelmää ihmisoikeussopimuksen vastaiseksi. Viimeksi PeVL 25/2006 vp) Tasa-arvolain määritelmät seuraavat luonnollisesti näitä käsitteitä. Ja niin tulisi viranomaisten antamien oppaidenkin seurata. Opas on käsitykseni mukaan tältä osin nyt lain vastainen. Mikäli halutaan muutosta sukupuolten määritelmiin, se tulee tapahtua lainsäädännön keinoin, ei oppailla.

Kyse ei ole vain pelkistä määritelmistä, vaan niillä on myös omat tarkoituseränsä ja vaikutuksensa.

2. Opas ei edistä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa

Sukupuolten moninaisuuden käsitteen lisääminen vastoin lain tukea johtaa naisten ja miesten välisen tasa-arvon heikentämiseen. Kahden sukupuolen säilyttäminen lainsäädännössämme ja myös peruskouluissamme on tärkeää, jotta sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on mahdollista. Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain pitämistä erillisinä lainsäädäntöinä on pidetty tärkeänä muun muassa naisjärjestöjen kannanotoissa. Siinä missä tasa-arvolaki koskee koko väestön oikeuksia, yhdenvertaisuuslain tähtäyspisteenä on vähemmistöjen oikeuksien turvaaminen. Tämän jaon säilyttäminen on ollut tietoinen poliittinen tahto, jolla on tarkoitus suojata erityisesti naisten tasa-arvon edistämistä yhteiskunnassa. Esimerkiksi sukupuolikiintiöiden asettaminen päätöksentekoihin edellyttää sitä, että ihmisellä oletetaan olevan sukupuoli, joka on luonteeltaan pysyvä.

Oppaassa hämärretään näiden kahden eri näkökulman eli yhdenvertaisuuden ja sukupuolten välisen tasa-arvon välinen ero ja tasa-arvotyötä katsotaan läpileikkaavasti vähemmistöjen oikeuksien eli yhdenvertaisuuslain näkökulmasta, jopa siinä määrin, että koko sukupuolen käsite kyseenalaistetaan jopa käytettyjen termien tasolla. Tätä ongelmaa paikkaamaan tuodaan käsite ”sukupuolittietoisuus”, jonka merkitykseksi kuitenkin määritellään sukupuolirakenteiden purkaminen yhteiskunnassa. Sukupuolisuus esitetään oppaassa negatiivisena, tasa-arvoa estävänä asiana, jonka purkaminen on tie tasa-arvoon. Tämä on tasa-arvolain kirjaimen ja hengen vastaista.

Sukupuolikielteisestä näkökulmasta johtuen opas on sisäisesti ristiriitainen ja käsitteistöltään sekavaa. Siinä sekä puhutaan sukupuolen moninaisuudesta että kehoitetaan huomioimaan, että lapsi mahdollisimman paljon poikkeaisi valinnoissaan omalle sukupuolelleen tyypillisestä käytöksestä, eli nais-miessukupuoli kuitenkin on pohjaoletuksena.

Oppaassa on moitittavaa, että valtion laitos muuttaa sukupuolen käsitteen ja laissa määritellyn kahden sukupuolen järjestelmän, jonka on tarkoitus toimia pohjana koko peruskoululaitoksen tasa-arvotyölle. Kyseessä on valtava muutos, jolle pitäisi olla vahva lainsäädännössä ilmaistu poliittinen tuki. Tätä tukea ei lainsäädännöstä löydy. Sukupuolet kyseenalaistava lähestymistapa tekee sen antamista ohjeista tyttöjen ja poikien välistä tasa-arvoa heikentäviä. Poikien heikompi peruskoulumenestys kuitataan yhdellä kysymyksellä (s.12), vaikka kyseessä on 50 % koko väestöstä. Perusopetuksen tasa-arvo-oppaassa olisi ehdottomasti tarve pohtia poikien asemaa yhtenä keskeisimmistä teemoista. Nyt tämä keskeinen teema jää identiteettivähemmistöjen korostamisen jalkoihin, vaikka koskee puolta koko väestöstä.

Identiteettivähemmistöihin kuuluvien näkökulma painottuu jopa siinä määrin, että sukupuolen perusteella tehtävä jaottelu ohjeistetaan poistettavaksi silloinkin, kun erottelulle on vahvat pedagogiset perusteet enemmistön kannalta. Tyttöjen tasavertaisten mahdollisuuksien vuoksi erityisesti liikunnassa tarvitaan jakoa sukupuolen perusteella. Tasa-arvolaki kieltää syrjimästä ketään sukupuoli-identiteetin ilmaisun perusteella, mutta säilyttää jaon kahteen sukupuoleen ennallaan. Tällä ilmaisulla tasa-arvolaki suojaa niin identiteettivähemmistöjen kuin enemmistön oikeuksia ilmaista sukupuoltaan itselleen luontevalla tavalla. Se siis vahvistaa tyttöjen ja poikien oikeuden toimia tavalla, jota on

perinteisesti pidetty sukupuolelle tyypillisenä käytöksenä - tai poiketa siitä. Tämä laissa ilmaistu, sukupuolisensitiivinen linja on hyvä, mutta opetushallituksen opas pyrkii tietoisesti siitä pois (esim. s.19). Opas kannustaa opettajaa puuttumaan aktiivisesti tilanteisiin, joissa lapsi toimii sukupuolelleen tyypillisesti. Opas unohtaa mainita, että sukupuoli-identiteetin ilmaisusta on kyse myös silloin, kun tyttö ilmaisee itseään tyttömäisesti ja poika poikamaisesti. Oikeus ilmaista sukupuoli-identiteettiä ei koske vain identiteettivähemmistöjä, vaan se koskee koko väestöä. Tämä oikeus vahvistetaan koko väestön sukupuolioikeuksia käsittelevässä tasa-arvolaisissa. Opas näyttää siis olevan vakavassa ristiriidassa tasa-arvolain kanssa.

3. Lapsen seksuaaliseen kehitykseen puuttuminen lainvastaisella tavalla

Oppaassa puhutaan koulun vastuusta puuttua sukupuoleen perustuvaan ja seksuaaliseen häirintään, (s.51) ja opas suosittaa koulua tekemään tästä ohjeistusta. Oppaan suositukset ovat omiaan johtamaan siihen, että opettaja tai muu kouluhenkilökuntaan kuuluva saattaa niitä noudattaessaan syyllistyä lapsen seksuaaliseen tai sukupuoliseen häirintään. Oppaassa mainitaan aivan oikein, että ”Kaikki sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaisevat lapset eivät aikuisena koe sukupuoliristiriitaa. Kaikki transihmiset eivät myöskään ole lapsena osoittaneet kokevansa sukupuoliristiriitaa.” (s. 13) Tämän kanssa ristiriidassa on se, että oppaassa puhutaan ”sukupuolivähemmistöihin kuuluvista lapsista” (esim. s.10) ja pidetään heidän näkymättömyyttään koulumaailmassa ongelmana.

Lapsi ei voi kuulua sukupuolivähemmistöön. Lapsen seksuaalinen kehitys on vielä erittäin keskeneräistä. Valtion laitoksen opas ei voi levittää sellaista käsitystä, että lapsi voisi jo kuulua sukupuolivähemmistöön ja olla seksuaalisesti kypsä.

Oppaassa rohkaistaan kaikkia opettajia olemaan ”sukupuolitietoinen opettaja” (s 13, 18), joka tunnistaa lapsen seksuaalisen taipumuksen ja osaa tukea sitä. Mikäli esimerkiksi opettaja kenties edistyksellisesti toimiakseen omaksuu oppaassa esitetyn käsityksen, hän voi oppaan rohkaisemana alkaa etsiä oppilaistaan arvionsa mukaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvia lapsia. Mikäli opettaja ilmaisee yhtään millään tavalla, että pitää jotakin lasta seksuaalisesti poikkeavana, kyse on lapseen kohdistuvasta sukupuolisesta häirinnästä, joka vaarantaa lapsen seksuaalisen kehityksen. Lapsen seksuaalisuuden määrittelemisen ei millään tavalla kuulu peruskoulun tai opettajan tehtäviin eikä oppaan tule tällaiseen rohkaisusta. Koulun ei pidä puuttua lapsen sukupuoliseen kehitykseen. Sen sijaan häirintään ja syrjintään on puututtava tehokkaasti.

Aikuisen havainto ja käsitykset lapsen sukupuolisesta kehityksestä voivat olla täysin vääriä ja niitä voivat ohjata aikuisen oma seksuaalinen suuntautuneisuus ja kokemukset. Yksityiskohtainen sukupuolivähemmistöjen luokittelu ja seksuaalisen suuntauksen arviointi on aikuisten maailmaa ja kuuluu tiettyjen eturyhmien agendaan, ei lasten maailmaan. Koulun ja opettajien ei pidä tavoitella tällaista lasten luokittelamista. Nyt oppaassa on vahva tendenssi puuttua lapsen seksuaaliseen ja sukupuoliseen kehitykseen, jopa tavalla, joka on seksuaalista häirintää. Jopa koulujen lomakkeisiin kehoitetaan laittamaan useita sukupuolivaihtoehtoja. Mikäli lapset ja nuoret pyydetään näin määrittelemään itsensä jo sukupuolivähemmistöön kuuluviksi, ennen seksuaalisuuden heräämistä ja kehittymistä, on seurauksena hämmennystä. Sen sijaan sukupuolisensitiivinen vaihtoehto olisi, että kysytään juridista sukupuolta, joka on jokaisella yksiselitteinen ja useimmiten luontainen.

Lopuksi

On syytä huomioida, kun opetushallitus on ryhtynyt sukupuolikäsitteen turhentamiseen omaehtoisesti ilman poliittista tukea, on tällä toimenpiteellä ennen pitkää myös mittava hintalappu, kun koulujen ja muiden julkisten tilojen wc-, suihku- ja saunatilat muutetaan sukupuolineutraaleiksi.

Moitittavaa on, että Opetushallitus on tällä oppaalla valjastanut itsensä sukupuolten turhentamiseen tähtäävän agendan palvelukseen. Opetushallituksen opas käyttää sukupuolisuutta koskevia termejä hyvin sekavasti, mikä seuraa siitä, että oppaaseen on viety aivan suoraan erilaisten eturyhmien viestit arvioimatta niitä lainsäädäntömme pohjalta. Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain tulisi olla oppaan lähtökohta.

Opetushallituksen oppaiden ei pitä olla minkään eturyhmän ohjelmanjulistuksia, vaan sen tulee julkaisuissaan pitäytyä voimassa olevassa lainsäädännössä.

Näillä huomioilla pyydän kohteliaimmin, että oikeuskansleri arvioi, noudattaako opas tasa-arvolaissa ilmaistua käsitystä kahdesta sukupuolesta ja edistääkö se naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja sisältääkö se kehotuksen lasten seksuaaliseen häirintään sekä miten turvataan lapsen vanhempien mahdollisuus arvioida kuinka oikeita ja päteviä opettajan havainnot ja arviot lapsen seksuaalisesta suuntautuneisuudesta ovat. Miten vanhemmilla on mahdollisuus varmistua siitä, kuinka paljon opettajan omalla seksuaalisella suuntautumisella ja kokemuksilla on vaikutusta hänen arvioonsa lapsen ja oppilaan seksuaalisesta suuntautumisesta.

Pyydän vielä, että saan vastata siassa mahdollisesti pyydettyihin selvityksiin.

Kunnioittaen

Espoossa 4. heinäkuuta 2016

Antero Laukkanen
kansanedustaja
00102 Eduskunta
050-5820813
antero.laukkanen@eduskunta.fi